

Minutmillionærer

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 305

Del artikel: [f](#) [t](#) [in](#)

Poul Duedahl

Minutmillionærer – Gullaschbaroner, børshajer og champagnepiger

Gad 2025, 288 sider, 349,95 kr.

Af Bjarne S. Bendtsen

I disse tider, med optræk til nye finansielle sammenbrud og en ekstrem kynisme på markederne, er det ikke mindre interessant at læse om de danske krigsspekulanter adfærd under Første Verdenskrig i Poul Duedahls glimrende bog 'Minutmillionærer – Gullaschbaroner, børshajer og champagnepiger'. Men heldigvis er det helt op til læseren selv at drage evt. paralleller til nutiden, hvis man synes, de er oplagte.

Gennem 288 overdådigt illustrerede sider viser Duedahl en mængde nye træk ved denne på den ene side nærmest fortærskede fortælling om Første Verdenskrigs Danmark, hvor han meget fint undgår den typiske faldgrube: at fortælle Harald Plums historie endnu en gang. På den anden side er stereotypen om gullaschbaronen en underligt underfortalt eller forskningsmæssigt underprioriteret del af danmarkshistorien. For det er da sært, at gullaschbaronen typisk er det, en dansker ved om Danmark og Første Verdenskrig, og at figuren samtidig aldrig har været selvstændigt behandlet i en monografi, men blot som kortere kapitler i de gængse og ikke voldsomt talrige bøger om Danmark i denne krig. Det er i sig selv ganske tankevækkende.

Bogen har sin hovedtitel fra vekselerer og børsreporter på Politiken Alfred Horwitz' udgivelse af forskellige artikler med netop denne titel: 'Minut-Millionærer. Økonomiske Tidsbilleder fra Krigs- og Efterkrigsårene' (1923). Horwitz kritiserede i denne og andre udgivelser under og efter krigen skarpt de nyriges ødselhed og faren ved pengerigeligheden og aktiekursernes kunstige værdiskabelse, og det var da også på Børsen, at de helt store penge blev tjent under krigens voldsomme konjunkturmæssige opsving, så det er på sin plads, at Duedahl har dette fokus og ikke udelukkende skildrer gullaschbaronen som figur.

'Minutmillionærer' består af ni kapitler – eller dele, som de kaldes – der dels har en titel bestående af et enkelt ord, dels en toleddet overskrift, som fint indkredser de emner, der behandles i bogen. Gyldenspjæt hedder del 1, med overskriften Gullaschbaroner og flæskeprinser. Her tages der fat på den usle gullaschproduktion og det betændte i at profitere på de krigsførendes sult, bl.a. med underoverskrifter som Stegeyver og lungemos samt Kadaverslagtere og ådselædere – og så kan man

jo godt lugte, hvilket køkken man befinder sig i. Denne del af krigsspekulationen gav i samtiden ligefrem perioden navnet gullaschtiden. Del 2 har den dramatiske titel Revolveren og overskriften Krigsgrossererere og klausulædere, og her behandles de mange smarte grosserer og regulære svindlere, der spekulerede i de høje profiler, der kunne tjenes på såkaldt kædehandel og særligt ved at handle med de krigsførende magter, dvs. primært at sælge klausulerede varer til Tyskland – noget, der var ganske risikabelt for Danmarks fortsatte neutralitet. Del 3 hedder Gevinsten og har overskriften Børshajer og kursprofeter, og det var som allerede omtalt særligt på aktiehandel, at de helt store penge blev tjent.

Fjerde del har den humoristiske titel Automo-Bigler, som sigter til spekulanten Olaf Bigler, som der også refereres til i overskriften Motorbøller og rævepelse, da Bigler blandt meget andet var kendt for hensynsløs bilkørsel. I del 5 kommer det kvindelige element på banen, og festen når nye højder med tidens fornøjelsessyge, som den benævnes: Bersærkergang er titlen og overskriften Natsværmere og champagnepiger. Del 6 har titlen Fru Ferslev og overskriften Svindlere og spioner; sidstnævnte har her fået kam til deres hår med den – i spekulantkredse – berygtede assessor Thorup, og Fru Ferslev var en af tidens håbefulde skuespillerinder, som blev gift med Olaf Bigler og ad den vej kom med i det nyrige aristokrati. En tid da. I syvende del drages der med Bigler nordpå til herregården Bangsbo i Frederikshavn, og der skildres Gårdslagtere og herregårdshamstrere – og det er ikke den sædvanlige slags hjemmeslagtere, der er på spil; del 8 beskriver Århundredes fest, som fandt sted blandt Spillefugle og fallenter; og endelig hedder del 9 Fallittens rand og har overskriften Frihedsgudinder og jazzkoryfæer, hvor der trækkes tråde op i mellemkrigstiden. Derudover indledes bogen med det korte afsnit Krigsblod og guldregn og slutes med det endnu kortere Til døden os skiller, som runder Olaf Biglers historie af.

Ud over det nævnte i denne korte oversigt over bogens indhold findes der rigtig mange flere og ekstremt kulørte historier gennem de 288 sider. Det er lige før, at der er for mange personer og anekdotiske beretninger at hitte rede i. Men det brede persongalleri tegner omvendt et stort og detaljeret billede af tiden, i stedet for blot at stille skarpt på fx Harald Plum, som jo i øvrigt slet ikke var en gullaschbaron i ordets egentlige betydning: en af de mange spekulanter, der tjente styrtende på at producere dårlig gullasch til de krigsførende magter, dvs. særligt Tyskland. Plum tjente – og gik siden ned – på helt andre forretningsområder. Nogle af personerne og historierne er således velkendte, andre fuldstændig ukendte. Landmandsbankens krak i 1922 er vel den mest kendte begivenhed, med Plums store indvirken, og det helt store punktum for den voldsomme spekulation under krigen.

Bogen er – som Duedahls bøger er det – velskrevet og letlæst, man kan dog godt få nok af de voldsomt mange triadiske opremsninger, som naturligvis gør sig rent stilistisk – men så mange? Fx s. 44, hvor den man hører om den 22-årige købmandssøn fra Nakskov Knud Krøyers nystartede eksportforretning i København. Krøyer er med "sine troskyldige brune øjne, pågående stil og hensynsløse smartness" en sand mester i af skaffe og afsætte varer, som beskrives med denne opremsning: "Hestekød, tørfisk og ærtepølser. Linolie, mel og brunkål. Jordnødder, honning og ost." Så er det jo ligefrem tre gange tre og tre gange så smukt retorisk. Det er en minimal kritik. Og på sæt og vis er den noget ophobende, gentagende, hyperbolske karakter af særligt bogens overskrifter vel ramt meget præcist på kornet, for tiden, eller rettere bogens persongalleri, var jo ekstremt overdrevet.

Mit eget lille bidrag til denne forskning har berørt flere af de samme felter, dvs. primært den ekstremt kulørte skildring af krigens nyrige i litteraturen og satiren, og her ud fra en tese om, at gullaschbaronen belejligt fungerede som syndebuk for både en presset arbejderklasse og et borgerligt Danmark, som også led under de stigende priser – og oplevede en forståelig lede ved at se de nyriges excesser. Det kan man også finde masser af eksempler på i 'Minutmillionærer', men der er ikke så meget af Horwitz' kritik af 'Pengeoverflodens Udskejelser', som noget af titlen på en af hans andre udgivelser lød. Man kunne godt have ønsket sig en grundigere analyse af de økonomiske forhold bag krigstidens økonomiske udskejelser i Danmark i en så stort anlagt og grundigt udført bog som denne, men det har vel ikke været sigtet med den. Eller ønsket fra forlaget side.

Hvad angår de svimlende summer, der blev tjent og brændt af i rasende fart, så kunne det have været rart med en omskrivning til nutidskroner – bare en gang i mellem, så man rigtig kunne forstå de enorme summer, det drejer sig om. I Lex skriver Erik S. Christensen fx forbilledligt om Olaf Biglers formodede fortjeneste i årene 1916-1918: "Der er forskellige oplysninger om, hvor meget Bigler nåede at tjene. Nogle kilder angiver det til 3 mio. kr. mens andre anslår det til et mange gange større beløb. Alene de 3 mio. kr. svarer til omkring 120 mio. kr. i nutidskroner (2023)." Så har man da syn for sagn. Og så giver det måske bedre mening, at Bigler følte trang til at brænde det hele af, bl.a. på herregården Bangsbo og "århundredes fest."

Kildemæssigt bygger bogen dels på et grundigt arkivarbejde, dels på samtidens aviser, som man kan læse et kort afsnit om sidst i bogen. Her gør Duedahl fint rede for sin brug af de forskellige kilder, men gennem bogen er der dog særligt hvad angår aviserne flere steder, hvor man må undre sig lidt over, hvorfor en provinsavis skulle være den bedste kilde – jo, måske nok til den gode historie, men er det virkelig helt troværdigt, hvad fx aviser som Horsens Folkeblad eller Fyens Stiftstidende har at berette om de nyriges udskjelser i hovedstaden? Og var det ikke relevant at nævne, ikke kun i det korte afsnit om kilderne eller i fodnoten, at det er Social-Demokraten, der skriver kritisk om "De gamle Pengeposers Foragt for de nye Pengeposere"? I afsnittet om Emma Gads 'Takt og Tone' bruges et citat fra netop denne artikel fra Social-Demokraten, som i øvrigt er fra 1915, kan man se i noten, hvor en frygt a la admiralindens kom til udtryk – men klart sarkastisk: "Vil den nyskabte millionær indfinde sig ... kan fru etatsrådsinden risikere at få ham til bords ... han spiser med kniv og stanger tænder. Uha!" (s. 146).

Det er dog nogle mindre kritikpunkter. Det er en flot og gennemillustreret bog, lidt i coffee table-genren, som det vel er meget oplagt med dette yderst kulørte emne, og man kan sagtens følge fascinationen af de barske forbryderfotos fra Vridsløselille Straffeanstalt, som der bruges en hel af mellem de farverige illustrationer fra satirebladene. Men måske er der vel mange af dem i bogen – i hvert fald hvis de på dramatisk vis skal bruges til at skildre det brutale fald fra de forgyldte tinder, som mange af tidens og bogens personer blev udsat for. Men alt i alt er det en yderst anbefalelsesværdig bog, som flot bidrager med en samlet fortælling om et sært velkendt hul i vores viden om Første Verdenskrigs Danmark.

[Historie-online.dk, den 22. maj 2025]

SE RELATEREDE ARTIKLER

MARIAS BREVE

U 55 - BERØMT OG BERYGTET JULIKRISEN

